

ИМА ЛИ ШАНСЕ ЗА МИР?

- Разговор са проф.др Филипом Ејдусом -

Фосди: Ове године Северно-атлантска алијанса – НАТО – обележава 75 година од оснивања. 4ог априла 1949.године, дванаест земаља је потписало споразум о оснивању овог војног савеза у жељи да, после Другог светског рата, великих разарања и огромних људских губитака, обезбеде услове за развој у миру и коегзистенцији. Цивилни надзор над радом Алијансе омогућен је споразумом из Отаве потписаним 1951. године и успостављањем Парламентарне скупштине НАТО, 1955. године. Данас НАТО има 32 чланице и бројне државе које сарађују кроз Партнерство за мир, програм кроз који и Србија остварује сарадњу са НАТОм реализујући пројекте директне научне, војно-техничке и безбедносне сарадње.

Србија веома тесно сарађује са НАТО савезом, без озира на декларисан статус војно неутралне државе. Развила је и имплементира свој Индивидуални акциони план за партнерство и активна је у мултилатералном форуму, под именом Евро-атлански Савет у оквиру кога делује као једна од партнерских земаља.

О односу Србије и НАТО алијансе воде се дебате у којима се заузимају стране, бескомпромисно и чак агресивно, често без упоришта у потписаним споразумима, ратификованим и усвојеним документима и важећим стратегијама. У документима јасно стоји да Србија не жели да постане чланица Алијансе што се уважава као чињеница од стране НАТОа и као и чињеница да се Србија декларише као војно неутрална. Колико је војна неутралност одржива данас, имајући у виду актуелна геополитичка прегруписавања и актуелне ратне сукобе?

ПРОФ. ЕЈДУС: Мислим да је то потпуно могућа, оправдана и разумљива позиција, у начелу, када не би било ове политике распоређивања ризика и мултивекторске спољне политике.

Постоје и друге војно-неутралне земље, које су чланице Европске уније и које врло блиско сарађују је са НАТО савезом и дају изузетно снажан допринос Европској безбедносној заједници кроз учествовање у заједничкој Европској безбедносној политици, заједничкој политици одбране и тако даље. Србија на изглед би могла да постане и једна таква држава, (али, као што сам то малочас објаснио, са врло блиским односима са Руском федерацијом, Кином и другим ривалима Европске уније, са којима су Руска федерација тренутно у индиректном рату са НАТО и Европском унијом,) такву позицију просто не можете да изградите. И онда, долазите у једну ситуацију да морате од сопственог јавног мњења да кријете сарадњу коју имате са НАТО савезом.

Ми имамо, као што сте ви рекли, изузетно развијену ту сарадњу на неком техничком нивоу, али се она крије од грађана, као да је то нека мрачна тајна у закључаној кутији. И мене то мало подсећа на онај филм *Underground*, Емира Кустурице, где Марко Дрен, са површине своје сународнике који седе у подруму, држи у уверењу да горе и даље траје рат, да они само треба да наставе да производе наоружање, док се он богати на површини, а рат је давно завршен. Е, па тако и наши руководиоци држе јавност у мраку и од њих крију просто ту једну врло блиску

сарадњу коју имају са НАТО, од које они имају корист у смислу и средстава која долазе и експертизе, и НАТО стандарда, и на крају крајева те интероперабилности наших оружених снага за потребе мултинационалних операција.

Проф Ејдус: : Србија игра једну врло занимљиву улогу у међународним односима. Заправо, за разлику од свих осталих источноевропских држава које су после пада комунизма ушле у тај евроатлантски брод, или су на путу да у њега уђу, Србија је одлучила да прогласи војну неутралност и да распореди, тако рећи, своје ризике на различите полове у међународним односима, играјући на ту једну све дубљу мултиполаризацију света.

Тако да, како год да се тај мултиполарни конфликт заврши, она из тога може да извуче неку добит. И онда одржава врло блиске односе, не само са Европском унијом, којој, наводно, званично тежи, већ и са њеним највећим ривалима, као што су Руска федерација, Кина и тако даље. Е, сад, та позиција има неку своју логику, али мислим да је на дуги рок изузетно проблематична.

Прво, тај мултиполарни ривалитет може да траје јако дуго. Други проблем је тај што просто, дакле, са блиском сарадњом са овим ауторитарним државама се губи поверење и кредибилитет на Западу, а и подстичу се неке ауторитарне тенденције код куће. Тако да, све укупно гледано, иако ја разумем неку логику распоређивања ризика и прављања неког геополитичког портфолија, Србија је европска земља и чак и са евентуалним крахом, ај да кажемо, Запада или Европске уније, Србија би потонула заједно са тим бродом. Тако да ми не можемо да избегнемо своју политичку судбину и дугорочно би било најпааметније да руководство у Србији наш мали брод веже за ту једну мирну европску луку и да своје напоре и активности уложи управо у геополитичку стабилност Европе.

Фосди: Када је реч о односу унутар региона, у простору бивше Југославије или како данас кажу, Западног Балкана, Србија се код суседа још увек или поново таргетира као земља која не доноси мир, не доноси стабилност, него провоцира или иницира некакве односе који су на ивици сукоба, какав год да је тај суков, без обзира што се српско руководство изјашњава као голуб мира и залаже за Балканску сарању. Да ли је то јаз између онога што је прокламовано, потписано, написано и онога што је данас политичка пракса?

Проф ЕЈДУС: Постоји све већи и све дубљи јаз између управо те прокламоване политике мира и стабилности и једне реалности која све мање личи на то. И исплате, тако рећи, за једну ту недефинисану позицију, могу да дођу, ако икада, након више десетина година. Проблем је у томе што ми треба сада да живимо добро и у демократској и уређеној економској резвијеној земљи.

Имамо једну, нажалост, ја морам тако да кажем, политику која врло често изгледа као ревизионистичка политика, говори се о српском свету. Чак и уколико постоје неке добре намере у позадини бриге, у позадини тог концепта у смислу бриге за српским народом који живи у региону, такве концепције изазивају страхове о томе да је то заправо смоквин лист који треба да прикрије неку идеју велике Србије. И то

код суседа, а и у Европи, може да изазове само контраефекат, да на крају заправо будемо још мање способни да заштитимо права и слободе грађана Србије и наших сународника који живе у региону.

Србија заиста има могућност да постане тај комадић који недостаје у том геополитичком мозаику и да буде део решења свих ових преосталих проблема и да ушушка и економију, и друштво, и државу у једну комплетирану европску безбедносну заједницу, али у реалности нас све више перципирају као, заправо, део проблема и као неку слабу карику, најслабију карику у том геополитичком смислу, или као неки геополитички меки трбух Европе, кроз који европски ривали и непријатељи покушавају да дестабилизују Европу, и то никако није добро.

Фосди: Трећа година од како је почео рат у Украјини. Број жртава је огроман, по неким проценама је више од пола милиона погинулих. Од 7. октобра 2023. смо сведоци отвореног оружаног сукоба Израела и Хамаса и бруталне интервенције ИДФ у Гази. Број жртава је огроман, процењује се на више десетина хиљада погинулих жена и деце. Апели за сталан прекид ватре и почетак преговора не допиру до господара рата. Да ли у оваквом геополитичком окружењу и контексту, има шансе за мир?

ПРОФ ЕЈДУС: (Уф, тешко питање). Ми политиколози не волимо много да предвиђамо, зато што како кажем, то није лак посао. Али, тренутно, ај да кажемо не види се светло на крају тунела. Ни у једном, ни у другом сукобу.

Једна опција за завршетак тих сукоба је и кроз некакве преговоре и кроз упућивање мултинационалних операција, које би могле после да то прво примирје, а касније може да и неки Мировни споразум одржавају. То није, наравно, једини исход. Други исход је да једна од две стране има апсолутну, тоталну победу и да ту нема ни мировних преговора, ни потребе за плавим шлемовима, мултинационалним операцијама. Али мени се чини, с обзиром на комплексност једног и другог сукоба, да ће некакви преговори морати да започну, озбиљни преговори, и да једино кроз такав, такво дипломатско решење, може да се пронађе трајно решење за ове сукобе. И онда, би у том контексту, и Уједињене нације, а можда и Европска унија, могли да и одиграју неку улогу не само медиатора, већ касније и некога ко раздваја стране и упућује своје мултинационалне операције.

И у том контексту ће, можда, и Србија имати улогу у тим неким будућим мултинационалним операцијама на територији данашње Украјине или Израела, односно Газе. Али, кажем, то је сад све, онако, мало политичка, научна фантастика. У овом тренутку заиста се не види крај, не само војним операцијама, ајде, у Гази и можемо да замислимо релативно скоро окончање ове фазе интервенције.

Али се не назире уопште политичко решење тог сукоба. Због тога што у израелско-палестинском сукобу, или у сукобу између Израила и Хамаса, да будем прецизнији, тренутно постоји огроман диспарат у моћи и то је један асиметрични сукоб који, у принципу, уз ужасне људске жртве и разарања, може да се заврши у војном погледу, али не видимо никакво политичко решење због, између осталог и због одбијења власти у Израелу да пристане на стварање две државе.

За разлику од руско-украјинског сукоба, које је сад другачији, то је један симетрични сукоб који је тренутно дошао у неку пат позицију и просто не видимо ни да је ни једна, ни друга страна могу да однесу неку блиставу, конвенционалну победу. Тренутно у овом сада Русија мало више напредује, али ратна срећа може да се преокрене и тешко да ће Русија моћи да целу Украјину прогута и победи.

Мислим да то ни у Москви није тренутно опција која се тренутно, као реалистична, разматра. Тако да мислим да, и у једном и другом случају, ето, ја се надам да ће пре него касније, неким мировним преговорјима доћи до најпре прекида ватра, а касније и неких мировних споразума који ће да поставе темеље за политичко решење и једног и другог сукоба, зато што на крају крајева то није важно само за њих, него је важно и за Србију. Србија није нека планета за себе.

Са свим тим сукобима, ми, као грађани, имамо озбиљне, негативне и економске, и геополитичке, и све остале реперкусије. У нашем је интересу да се, тако рећи, у нашем неком даљем суседству, ова жаришта просто угасе и да, овај, просто можемо сви заједно да живимо у миру и у некаквој економској интеграцији и сарадњи.